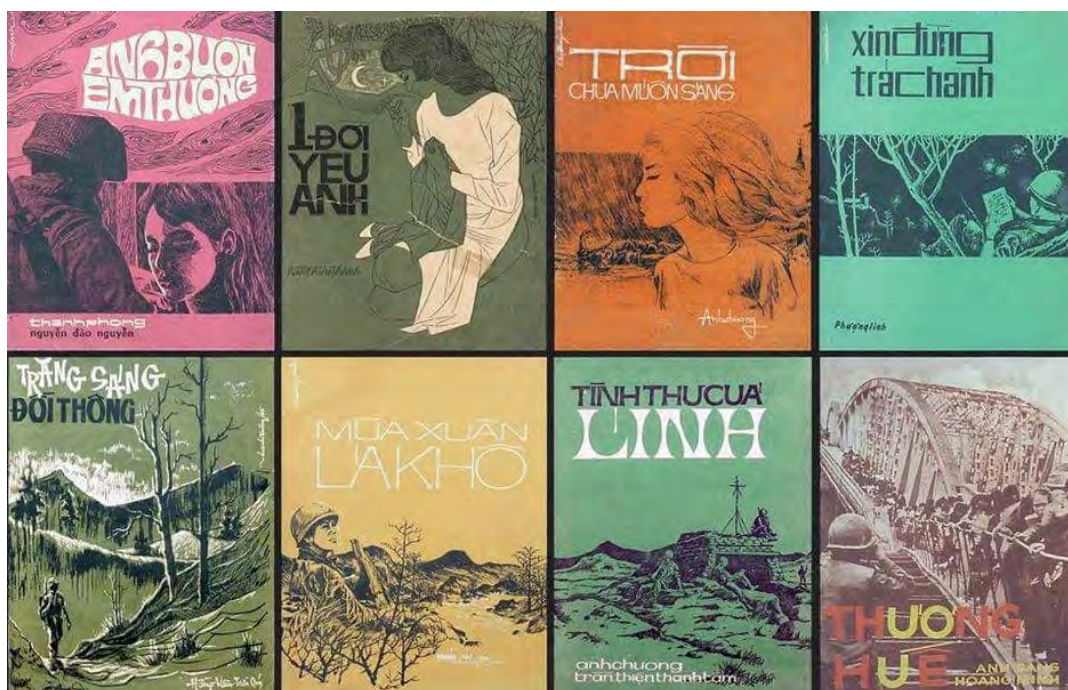


NGÀY XƯA CÓ NHIỀU NGƯỜI SƯU TẬP NHỮNG TỜ NHẠC NÀY
Trinh Anh Khoi





NHẠC TỜ

Nếu bạn đã kịp lớn để biết và yêu nhạc Việt Nam do các nhạc sĩ Sài Gòn (Và cả miền Nam) sáng tác hồi trước 1975, bạn chắc còn nhớ, ngày đó có nhiều nhà xuất bản thường chuyên in nhạc tờ, mà nổi bật trong đó là An Phú và Tinh Hoa (Về sau gọi là Tinh Hoa Miền Nam). Nhạc tiền chiến cũng không thiếu chỗ.

... Những bản nhạc tờ dễ thương này thường in trên giấy dày (Hình như là Bristol thì phải?) - Lúc đó tới thập niên 1970, kỹ thuật in offset đã bắt đầu song hành với kỹ thuật in typô - cho mỗi bản nhạc chỉ có 4 trang, khổ ngang giữa A4 hay gia giảm một chút, phổ biến là kích thước 22x30cm. Phân biệt in offset và typô khá dễ, khi nhìn bìa.

Bìa nào ít màu, thậm chí chỉ là một màu cho in trên một nền nào đó khác màu đen, bất kể màu ấy có sắc độ đậm nhạt thế nào tùy theo bản ảnh gốc, là typo.
Bản nhạc với năm dòng kẻ và lời hát nằm trọn vẹn ở các trang 2 và 3, còn trang 1 là bìa (Thường do họa sĩ sáng tác trong suốt 20 năm 1950 - 1960) và trang 4 là bìa cuối, để giới thiệu các bản nhạc khác sắp phát hành.

Nếu bài hát nào dài quá, người ta sẽ tận dụng bìa 4 để in hết tác phẩm - Ví dụ, bài *Tình Hoài Hương* của Phạm Duy. Lúc đó, có lẽ gần như mọi nhạc sĩ sáng tác từ nổi danh nhất cho đến người khẳng định được vị thế của mình trong làng ca nhạc miền Nam, đều có tác phẩm in trên nhạc tờ. Ngày xưa, nhà tôi có cả một collection nhạc tờ tới mấy trăm bài đóng tập, vì mẹ tôi là người rất yêu âm nhạc. Bà hát nhỏ suốt ngày, dù phải kiếm sống vất vả để nuôi gia đình. Bà thuộc lòng rất nhiều bài tiền chiến, mãi từ các nhạc sĩ Hà Nội, may thay theo thời cuộc chúng cũng vào Nam theo, để in trên nhạc tờ.

Nhạc tờ đã có từ lâu lắm, tôi nhớ, xa xôi cỡ *Bến Xuân* của Văn Cao và Phạm Duy, với lời mới do Phạm Duy viết lại, trên nền bài nhạc gốc của Văn Cao là *Đàn Chim Việt*, cũng đã đi vào nhạc tờ miền Nam. Bài gốc của Văn Cao: "Về đây nghe gió mùa thom ngát, ôi lũ chim giang hồ, bao cánh đang cùng dật dờ trên khắp cố đô...". Bài Phạm Duy viết lại lời cho *Bến Xuân*: "Nhà tôi bên chiếc cầu soi nước, em đến tôi một lần, bao lũ chim cùng họp đàn trên khắp bến Xuân...".

Những vị sành nhạc cũ chắc chắn biết câu chuyện này, *Đàn Chim Việt* ở lại ngoài Bắc sau 1954, khi nó vào miền Nam, nhờ Phạm Duy, nó đã thành *Bến Xuân*. Hai tâm tình, hai nỗi niềm, hai ý tứ mà cả hai đều cùng đi vào lòng người. Họa sĩ nào vẽ bìa bài *Bến Xuân*, lâu quá tôi không nhớ có phải là ông Lê Minh (Hay Lê Trung) hay không, nhưng tôi nhớ cái nền màu xanh hy vọng của nó, một đàn chim trắng đang rũ cánh phơi phới trong ánh nắng Xuân trên một chiếc cầu ao, thật gợi cảm.

Nhiều. Nếu kể ra đây thì *Đan Thọ*, với bài *Tình Quê Hương* phổ thơ Phan Lạc Tuyên, và cả bài *Chiều Tìm trứ danh* của ông, cũng có mặt: "Anh về qua xóm nhỏ, em chờ dưới bóng dừa, nắng chiều lên mái tóc, tình quê hương đơn sơ..." và "Chiều tím, chiều nhớ thương ai, người em tóc dài, sầu lên phím đàn, mây bay quan san. Nhớ không?". Có cả *Đoàn Chuẩn* và *Từ Linh*, không thiếu một bài nào, từ *Gửi Gió Cho Mây Ngàn Bay*, *Gửi Người Em Gái*, *Lá Thư* và tất cả những bài viết về mùa Thu khác. Ngay cả *Ngọc Bích*, *Trăng Mờ Bên Suối*, *Việt Lang*, *Đoàn Quân Đi*, *Hùng Lân*, *Hè Vê*, *Lê Thương* với bộ ba *Hòn Vọng Phu* mà phần 2 là *Ai Xuôi Vạn Lý* và phần 3 là *Người Chinh Phu về*, đều có mặt.

Tất nhiên, 5 tác phẩm để đời của Văn Cao, là *Trương Chi*, *Buồn Tàn Thu*, *Thiên Thai*, *Suối Mơ* và *Cung Đàn Xưa*, cũng đi vào nhạc tờ. Chỉ duy nhất có đề tài *Người thiếu phụ Nam Xương*, mà nếu không để ý lắm, chúng ta nhờ nhạc tờ Sài Gòn cũng có thể biết là bao nhiêu nhạc sĩ tài danh hàng đầu đều có tác phẩm từ đó. *Lê Thương* đã đành, mà Văn Cao thì với *Buồn Tàn Thu* còn có cái tên là *Chinh Phụ Khúc*: "Ai lướt đi ngoài sương gió, không dừng chân đến em bến bàng..." cứ mỗi khi nghe *Thái Thanh* cất lên chữ "lướt", lại nghe đến bủn rủn rợn người.

Và đến Phạm Duy thì có *Chinh Phụ Ca*: "Từ chàng ra đi, lưng khoác chiến y, mà hồn nương bóng quốc kỳ. Nàng dừng con thoi, có khi nhớ chàng, có muốn gì đâu, lệ thấm tơ vàng...". Còn những phiên bản nào khác nữa, chẳng nhớ hết!

Rời Hoàng Trọng, Dừng Bước Giang Hồ, Văn Phụng, Bức Họa Đồng Quê hay Trăng Sáng Vườn Chè, lại Lê Thương, Thăng Cuội, La Hối, Xuân Và Tuổi Trẻ, Chung Quân, Làng Tôi – “... có cây đa cao ngất từng xanh, có sông sâu lờ lững vòng quanh, êm xuôi về Nam” - kể cả Nguyễn Thiện Tư, Giáo Đường Im Bóng một khi nhạc sĩ vẫn còn ở lại nơi xa đó; nhất là Hoàng Giác, Ngày Về từng gây bao rắc rối cho chính ông và Mơ Hoa.

Tôi chỉ không rõ, tại sao các tuyệt phẩm hay đến thế của bao nhạc sĩ miền Bắc mà tất cả những người yêu nhạc miền Nam trước 1975 đều biết đến chúng không sót một nốt nhạc hay một lời nào, trong khi con đường ngược lại đã cắt đi một chiều rất lâu cho tới khi “nhìn lại”. Và tất cả Phạm Duy, và tất cả Phạm Đình Chương, và gần như tất cả Trịnh Công Sơn – Dù đã gây nhiều tranh cãi.

Rời thế hệ trẻ hơn ít nhiều, rời Tha La Xóm Đạo, rời Lối Về Xóm Nhỏ, rời Nắng Đẹp Miền Nam, rời Chiều Làng Em, gần hơn nữa thì Lưu Bút Ngày Xanh, Bài Ngợi Ca Quê Hương – Tôi đi xem để thấy những gì yêu dấu Việt Nam, trên quê hương ta đó có tìm đâu đây chút tình. Tình là đồng ruộng bao la tình là đình làng cây đa, thương tiếng ai ru ngủ rớt trên đất bồi phù sa... Bao nhiêu là tình tự quê hương, bao nhiêu là hơi thở âm nhạc, bao nhiêu là nỗi niềm khắc khoải vì hai chữ Việt Nam. Trên nhạc tờ, trên khuông nhạc có 5 dòng kẻ huyền hoặc, trên những đêm ngày bao nhạc sĩ đã gò lưng bên phím đàn và bên bàn viết.

Ai thích nghe loại nhạc nào, nhạc tờ cũng có cả. Sang trọng hết mực như Cung Tiến, đây lãng mạn như Ngô Thụy Miên từ tiệm sách nhỏ Thanh Bình, da diết như Lam Phương, than khóc như các tác giả viết trên nền boléro mà có thời, ai đó đã vội vã kết luận nó là “nhạc máy nước” trong khi với thực tế sau 1975, ngoài Hà Nội người ta còn hát nó nhiều hơn cả Sài Gòn. Thành Phố Buồn, Tình Bơ Vơ, Duyên Kiếp, Chuyến Đò Vĩ Tuyến của Lam Phương – Người một thời từng thầm yêu trộm nhớ bà mẹ cơ cực của anh TAK – đến Lâu Đài Tình Ái, Hẹn Em Cuối Tuần, Mùa Đông Của Anh, Hoa Trinh Nữ, Đám Cưới Đầu Xuân của Trần Thiện Thanh. Rồi cả đây những rạo rức thâm kín như Hỡi Yêu Nhau Đi, Tình Khúc Cho Em, Vững Lây Của Chúng Ta – “Cho nhau hết những mê say, cho nhau hết cả chua cay, cho nhau chắt hết thơ ngây, trên cánh môi say, trên những đôi tay, trên những ngón chân bước về tình buồn, tình buồn...” – của Lê Uyên Phương. Đó là nhạc tờ.

Phải. Từ Công Phụng với Trên Ngọn Tình Sầu hay Bây Giờ Tháng Mấy, rời Vũ Thành An với những Bài Không Tên, Trần Trịnh, Nguyễn Hiền, Xuân Tiên, Trúc Phương, Trịnh Hưng, cả Duy Khánh nữa. Tất cả đã đưa nền âm nhạc muôn màu ngày đó vào nỗi nhớ của chúng ta mà bất cứ khi nào – Tôi tin chắc như thế - chúng ta thấy xúc cảm bất chợt, sẽ khe khẽ hát lên cho chính mình một vài giai điệu nào đó từ những bài hát cũ. Nằm trên nhạc tờ.

... Lật lại nữa, sau này, trên mỗi khuông nhạc ở 2 trang giữa, lại có nhạc sĩ chịu khó ghi cả từng hợp âm để giúp cho người mua tự biết đệm đàn ghi-ta hoặc piano. Người hiểu chuyện kể lại, “cha đẻ” loại nhạc tờ này là ông Tăng Duyệt, giám đốc nhà xuất bản Tinh Hoa. Ông tuổi Ất Mão, sinh năm 1915 tại Huế, cha người Quảng Đông, mẹ người Việt. Là người mê sách, thấy có nhiều người cần đọc sách tại Huế lúc ấy nên ông mở hiệu sách Tân Hoa ở đường Gia Long, sau chuyển sang 121 Trần Hưng Đạo. Cùng với thị hiếu công chúng, ông mở nhà in Tân Hoa rồi nhà xuất bản Tinh Hoa mà nơi bìa 4 mỗi tờ nhạc đều có in rõ: “Để biểu dương một nguồn âm nhạc Việt Nam

mới trên nền tảng văn hóa và nghệ thuật, NXB Tinh Hoa đã và sẽ lần lượt trình bày những nhạc phẩm chọn lọc giá trị nhất của các nhạc sĩ chân chính, với một công trình ấn loát mỹ thuật để hiến tặng các bạn yêu âm nhạc góp thành một tập nhạc quý”.

Có lẽ ông Duyệt đã áp dụng sáng kiến của báo Ngày Nay, từ tháng 9/1938, từng đăng những bài tân nhạc đầu tiên như Bông Cúc Vàng, Kiếp Hoa của Nguyễn Văn Tuyên; Bình Minh, Đàn Xuân của Nguyễn Xuân Khoát; Khúc Yêu Đương của Thẩm Oánh; Bản Đàn Xuân của Lê Thương.

Với nhà xuất bản Tinh Hoa, đứng đầu mục lục xuất bản từ năm 1945 là bài Đêm Đông của nhạc sĩ Nguyễn Văn Thương và trong năm đó, chỉ in được 8 tác phẩm (Tính luôn cả Trên Sông Hương, Hương Giang Một Đêm Trăng, Dưới Bóng Cờ đêu của Nguyễn Văn Thương, rồi Phạm Duy thì có Chiến Sĩ Vô Danh, Chinh Phụ Ca, Nợ Xương Máu và Dương Minh Ninh thì có Gấm Vàng). Sang 1946 là đến Phan Huỳnh Điểu với 4 tác phẩm và còn lại là của Ngọc Trai, Nguyễn Hữu Ba, Văn Đông. Ông Phan Huỳnh Điểu cho biết, một bài của ông năm đó được Tinh Hoa trả nhuận bút tới 800 đồng, khi giá một bản nhạc là 7 đồng.

Suốt 11 năm tồn tại, tới 1955 – 1956, Tinh Hoa đã tập hợp và xuất bản gần 500 ca khúc của hầu hết nhạc sĩ tiền bối từ trước đến lúc đó, có cả Thông Đạt, Nguyễn Mỹ Ca và Hoàng Thi Thơ. Nói chân nó có Sóng Chung, Á Châu, An Phú, Hương Thu, Phương Mộc Lan (1949), Diên Hồng, Nguyễn Thảo - Phạm Thế Mỹ, Tiếng Bọn, Sóng Lúa, Tinh Hoa Miền Nam (Hậu thân của Tinh Hoa do nhạc sĩ Lê Mộng Bảo phụ trách), và Minh Phát, Lửa Hồng. Bìa nhạc lúc ấy chỉ dùng 2 màu do các họa sĩ Phi Hùng, Ngọc Tùng, Bạch Đằng Cát Mỹ vẽ theo lối tả chân.

Về sau có thêm họa sĩ Duy Liêm với lối vẽ lập thể, đầy góc cạnh, tạo ra một diện mạo mới cho bìa nhạc. Rồi từ Diên Hồng, Minh Phát, lại xuất hiện thêm mấy họa sĩ vẽ bìa tài danh khác mà nổi tiếng nhất có Kha Thùy Châu. Ông Châu lúc ấy còn kẻ chữ và là họa sĩ thiết kế cho phim ảnh.

Từ đầu thập niên 1970, khi kỹ thuật in offset phát triển, bìa tờ nhạc đã là ảnh của các ca sĩ trẻ, người đưa nhạc phẩm tới công chúng bằng 2 con đường phát thanh - truyền hình như Thanh Lan, Khánh Ly, Nhật Trường, Duy Khánh, Giao Linh, Hoàng Oanh. Người không hát giỏi vẫn có thể mua nhạc tờ vào lúc này vì nó có in ảnh của thần tượng. Những người thích sưu tầm thì mua ngay khi nhạc phẩm mới phát hành rồi sau đó chính họ đi đóng lại thành tập, như mẹ tôi.

Cả nhạc nước ngoài được viết lời Việt như Chiều Tà (Serenade, nhạc Frank Schubert, lời Phạm Duy), Sầu (Tristesse, nhạc Frédéric Chopin, lời Phạm Duy), Cánh Buồm Xa Xưa (La Paloma, nhạc Sebastian Iradier, lời Phạm Duy) cũng góp mặt trên nhạc tờ.

Không hiểu sao khi viết kết bài này, bên tai tôi lại nghe văng vẳng đúng lúc những lời rất vui tươi của bài Hoa Cài Mái Tóc từ một đĩa CD nào đó từ nhà hàng xóm: “Mẹ Việt Nam mắt ngài sáng quắc, nghe đâu đây tiếng vọng hòa bình, lệ mừng nhòa đôi mắt long lanh, nghe tin con vẫn còn ngày xanh. Một cành hoa em cài mái tóc, anh đưa em qua quãng đường dài, về thành đô anh may áo cưới, ta thương nhau xây dựng ngày mai...”.

Những lời thật mộc mạc từ tác phẩm của Thông Đạt và có lẽ giới trẻ Sài Gòn bây giờ chẳng còn ai hát nhưng với tôi, đó là kỷ niệm. Kỷ niệm một thời của mẹ tôi và gia đình với nhạc tở.

Trinh Anh Khoi